

Monika Poláková

Hana Kvapilová (1860-1907). Výjimečná postava české kulturní scény přelomu 19. a 20. století

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav
2006

Posudek rigorózní práce

Hana Kvapilová patří mezi nejvýznamnější postavy českého uměleckého života na přelomu 19. a 20. století. Není tedy pochyb o tom, že rozhodnutí věnovat se této vynikající herečce je třeba ocenit, a to tím spíše, že vlastně poslední monografie o H. Kvapilové (z pera Františka Černého) vznikla před více než 50 lety. Přibližně z téže doby pocházejí monumentální Dějiny českého divadla (třetí díl, zahrnující právě toto období, byl vydán roku 1977). Toto dílo poskytuje dodnes spolehlivou oporu pro poznání české divadelní kultury. Přesto by tuším byla na místě otázka, zda není v některých ohledech překonané. Neškodilo by, kdyby autorka se zamyslela nad celým konceptem výkladu českého divadelního vývoje a srovnala ho – alespoň letmo – se situací v jiných centrech divadelního umění.

Autorka si vytkla za cíl (což je třeba jen přivítat) představit Hanu Kvapilovou nejen jako herečku, ale také jako moderní ženu, charakterově silnou a citově i intelektuálně bohatou, která dokázala na scéně reprezentovat právě tento typ ženy. Za vyzdvižení stojí rovněž skutečnost, že autorka dokázala použít dosud málo známé prameny, především jde o poznámky Pavly Buzkové (které měl ovšem v ruce již Černý), sympatická je také snaha využít ikonografického materiálu či výpovědí žijících potomků Jaroslava Kvapila.

Vlastní studii zahájila autorka stručným, celkem konvenčním přehledem vývoje českého divadla v 19. století, větší pozornost věnovala nástupu realistického a psychologického dramatu a postavení herečky. Potom následuje vylíčení života Hany Kvapilové (resp. za svobodna Kubešové) a její rodiny. Patřičnou pozornost věnovala autorka hmotným poměrům rodiny, která v důsledku nešťastných spekulací výrazně zchudla a z velmi solidního středostavovského postavení se popadla téměř až na dno společnosti. Není sporu, že tyto zkušenosti H. Kvapilovou výrazně poznamenaly, zostřily její schopnosti vnímat, prožívat lidské neštěstí, uvědomovat si cenu solidarity a přátelství, zároveň i posílily zásady skromnosti, pokory a odříkání, které jí byly vštěpovány rodinnou výchovou a které jí komplikovaly snahu se plně prosadit ve společnosti i na jevišti.

Z pochopitelných důvodů nebylo divadlo pro H. Kvapilovou jen splněním životního snu, naplněním uměleckých ambicí, nýbrž i řešením těžké existenční situace. Po krátké, ale nesmírně důležité epizodě v Švandově společnosti nastoupila do Národního divadla, s nímž je spojena celá její další tvůrčí činnost. Vedle líčení divadelní kariéry se autorka věnuje i osobnímu životu H. Kvapilové, velkému přátelství s Růženou Svobodovou a zejména manželství s Jaroslavem Kvapilem, které pro ni bylo důležité nejen z hlediska uměleckého vývoje, ale i jistého citového a společenského zakotvení. Autorka popisuje, s jakými těžkostmi v získávání repertoáru se musela H. Kvapilová potýkat, jak se připravovala na role a zejména jak se stala nejen zřejmě největším zjevem nového českého realistického a symbolického divadla, ale i snad nejslavnější českou herečkou, nebo spíše určitým symbolem české herečky vůbec. Konečně autorka připomněla i charitativní činnost, která hrála v životě H. Kvapilové mimořádně velkou roli, a na základě nalezeného

záznamu o nákupech a rodinném účetnictví mohla rekonstruovat i způsob života Kvapilových.

Autorka předložila čtivě napsanou práci, která obraz H. Kvapilové v některých ohledech prohlubuje, ale na druhé straně se drží v tradičních mezích, vytčených ještě za života H. Kvapilové a pak zpevněných zvláště Frant. Černým. Kladu si otázku, zda by se z pramenů, zvláště z korespondence s R. Svobodovou, nedalo vyčíst více. Autorka nevystoupila z okruhu svědectví osob, blízkých H. Kvapilové, což prohloubilo její okouzlení tímto výjimečným hereckým i lidským zjevem, na druhé straně ovšem potlačilo náležitý kritický odstup. To se projevuje mj. např. v příkrých a řekl bych i možná nespravedlivých odsudcích konkurentek H. Kvapilové, např. Laudové-Hořicové. Soudím, že na mimořádných úspěších H. Kvapilové měl velký podíl také Eduard Vojan jako partner naladěný na stejnou vlnu umělecké tvorby (zrovna tak jako H. Kvapilová prospěla Vojanovu umění), stálo by tedy za otázku, do jaké míry zde lze mluvit o určitém tvůrčím tandemu (či potom s Kvapilem o trojici); měly jiné herečky stejně kvalitní partery a režiséry? K tomu, aby bylo umění H. Kvapilové náležitě pochopeno a posouzeno, by podle mého názoru patřilo se zabývat podrobněji i uměleckým vývojem Vojanovým a Kvapilovým. Dále považuji za nedostatek, že autorka více nepracovala se soudobým tiskem, který by se dal především využít k pochopení recepce umění H. Kvapilové a k vysvětlení jak vznikala její pověst – snad by se dalo s určitou nadsázkou hovořit i o mýtu. Potom by námitka, že novinové zprávy obsahují i zjevně nepravdivé údaje, nepadala na váhu. (Ostatně zasazení umění H. Kvapilové do širšího kontextu právě s pomocí odborného i populárního tisku by mělo své oprávnění.)

Skutečnost, že autorka podlehla kouzlu velké herečky a mimořádné ženy, považuji konec konců za zcela pochopitelnou a omluvitelnou, málokterý autor zůstane vůči hrdinovi své práce nestranný – proto doporučuji, aby práce Moniky Polákové byla připuštěna k obhajobě.

Doc. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.
Pedagogická fakulta UK
Praha

5. listopadu 2006